

Försvarsutskottets betänkande

1980/81: 9

om besparingar m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1980/81: 20)

I betänkandet behandlas proposition 1980/81: 20 bilaga 3 samt motionerna 1980/81: 78 (yrkande 1) och 1980/81: 100.

1. Besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1981/82

I proposition 1980/81: 20 bilaga 3 (s. 1–3) har regeringen – efter föredragning av försvarsministern, statsrådet Eric Krönmark – föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1981/82 som föredragande statsrådet har redovisat.

Motionerna

1980/81: 78 av Eric Holmqvist m. fl. (s) såvitt gäller yrkande 1 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om besparing inom det militära försvaret budgetåret 1981/82.

1980/81: 100 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar sänka anslagsramen för budgetåret 1981/82 till 12 400 000 000 kr. för det militära försvaret.
2. att riksdagen uttalar att civillförsvarets anslag inte skall minskas.

Utskottet

I propositionen framhåller försvarsministern att den statsfinansiella situationen nödvändiggör besparingsåtgärder inom fjärde huvudtiteln. Han förordar därför att utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1981/82 begränsas med totalt 300 milj. kr.

För att åtgärderna inte skall ge negativa konsekvenser för vårt försvars beredskap och styrka avses besparingarna inriktas mot byggnadsverksamheten och mot ytterligare rationaliseringar inom området Ledning och förbandsverksamhet. Förslag till fördelning av besparingarna mellan i första hand det militära försvaret och civillförsvaret kommer att lämnas i budgetpropositionen 1981.

I motion 78 erinras om att socialdemokraterna i annat sammanhang (mot. 1980/81: 26) föreslog en ekonomisk planeringsram för militärt försvar

femårsperioden 1980/81–1984/85 som med ca 2 miljarder kronor understeg regeringens förslag till sådan ram. I konsekvens härmed föreslås nu att besparingen för budgetåret 1981/82 skall inriktas mot ett belopp om ca 600 milj. kr. (prisläge februari 1980).

Vänsterpartiet kommunisterna hänvisar också till tidigare förslag från partiet (mot. 1980/81: 9) och föreslår att besparingen för det militära försvaret budgetåret 1981/82 skall ökas jämfört med regeringens förslag. Besparingen bör enligt motionärerna uppnås genom att riksdagen för budgetåret fastställer en anslagsram om 12 400 milj. kr.

Riksdagen har den 19 november 1980 beslutat om riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling (prop. 1980/81: 4, FöU 1980/81: 1, rskr 1980/81: 11). Beslutet innebär att riksdagen har angett planeringsföresättningar som bygger på 1977 års försvarsbeslut (prop. 1976/77: 74, FöU 1976/77: 13, rskr 1976/77: 311). För perioden 1980/81–1984/85 gäller en planeringsram om 68 247 milj. kr., varav 13 690 milj. kr. hänför sig till budgetåret 1981/82 (prisläge februari 1979). I samband med beslutet den 19 november 1980 avslogs förslag från vänsterpartiet kommunisterna om en ekonomisk ram för budgetåret 1981/82 om 12 400 milj. kr. Även det upprepade förslaget från partiet bör avslås av riksdagen.

Enligt propositionen kan regeringen komma att föreslå att del av den förutsatta besparingen skall gälla civilt försvaret. Enligt vad utskottet har inhämtat torde hela besparingen komma att läggas på det militära försvaret. Utskottet anser att riksdagen inte nu bör uttala sig i denna fråga. Även yrkande 2 i motion 100 (vpk) bör därför avslås.

Förslaget i motion 78 innebär i medelprisläget för budgetåret 1981/82 en mer än dubbelt så stor besparing som regeringen föreslår. En besparing underlättas om priskompensationen för budgetåret blir större än den faktiska prisutvecklingen för försvarsmakten. Så kan f. n. bedömas bli fallet. För hela försvarsbeslutsperioden 1977/78–1981/82 väntas emellertid resurserna inte räckta för den verksamhet som förutsattes i försvarsbeslutet.

Som finansutskottet nyligen har framhållit (FiU 1980/81: 10, rskr 1980/81: 23) är besparingsåtgärder nu nödvändiga i statsverksamheten. Åtgärder för besparingar genom rationaliseringar och ambitionssänkningar är sedan länge en viktig och ofta uppmärksammas del av det militära försvarets verksamhet. Under september 1972–mars 1977 uppnåddes en personalminskning med 2 890 anställda. För perioden 1977/78–1981/82 gäller ett minskningsmål om 2 500 anställda. Minskningsåtgärder härutöver är också inplanerade (jfr FöU 1977/78: 19 bil. 4 och FöU 1979/80: 19 s. 13).

Den besparing inom fjärde huvudtiteln som regeringen föreslår i detta sammanhang innebär att utgifterna under budgetåret 1981/82 minskas med 300 milj. kr. i förhållande till de utgifter som medges enligt 1977 års försvarsbeslut och senare beslut som bygger på detta. Budgettekniskt sker minskningen genom att regeringen håller inne 300 milj. kr. av den priskom-

pensation som svarar mot utvecklingen enligt nettoprisindex från februari 1980 till medelprisläget för budgetåret 1981/82.

Utskottet räknar med att en besparing nästa budgetår om 300 milj. kr. kan genomföras. Konsekvenserna av ett sådant avsteg från den ekonomiska inriktningen enligt 1977 års försvarsbeslut torde som försvarsministern framhåller kunna styras till byggnadsverksamheten eller mötas genom ytterligare rationaliseringar inom ledning och förbandsverksamhet. Byggnadsverksamheten reduceras i första hand för fredsförband som kan bli aktuella att läggas ned. Utskottet räknar med att denna besparingsform är den minst skadliga för försvarets styrka. En besparing som i samma prisläge är mer än dubbelt så stor kan utskottet däremot inte tillstyrka.

Av det sagda framgår att utskottet med hänsyn till behovet av besparingar godtar regeringens förslag men avstyrker bifall till motion 78 i denna del.

Frågan om uppgifter och resurser för det militära försvaret efter budgetåret 1981/82 behandlas av 1978 års försvarskommitté.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motion 1980/81: 100, yrkande 1, om anslagsram för det militära försvaret budgetåret 1981/82.
2. att riksdagen avslår motion 1980/81: 100, yrkande 2, om ett uttalande angående civilförsvarets anslag.
3. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1980/81: 78, yrkande 1, godkänner de riktlinjer för besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1981/82 som föredragande statsrådet har redovisat.

2. Översynsprojekt

I proposition 1980/81: 20 bilaga 3 (s. 3–4) har regeringen berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om översynsprojekt.

Utskottet

Föredragande statsrådet redovisar att en avsevärd besparing genom rationalisering är förutsatt i det militära försvarets planering. Han anmäler att han avser att ta initiativ till ytterligare översynsprojekt som syftar till besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde och som kan medföra besparingar även inom andra områden. Anmälan gäller bl. a. en kartläggning av besparingsmöjligheter som finns inom området samverkan mellan försvaret och övriga samhällssektorer. Kartläggningen avses genomföras med inriktning mot nästa försvarsbeslut. Vidare gäller anmälan en översyn i syfte att nedbringa kostnaderna för det militära försvarets materielunderhåll.

Finansutskottet har med anledning av proposition 1980/81:20 uttalat (FiU 1980/81:10) att det nu är mindre fråga om huruvida omfattande besparingar kan accepteras än vilka besparingar som måste komma i första hand och vilka besparingar man kan genomföra först senare och efter visst utredningsarbete.

Försvarsutskottet konstaterar att den noggranna planeringen för det militära försvaret och civilförsvaret ger goda utgångspunkter för besparingar genom rationalisering. Myndigheterna är också i stor utsträckning engagerade i arbete med olika rationaliseringsprojekt och biträds därvid av försvarets rationaliseringsinstitut. Genom kommittéarbete bearbetas ättskilliga områden där rationaliseringar är tänkbara.

Med bibehållen ambition för vår säkerhetspolitik och vårt totalförsvaret kan mot denna bakgrund nya områden för översynsprojekt knappast leda till snabba besparingar. De projekt som anges av försvarsministern har också en långsiktig inriktning.

Utskottet anser liksom försvarsministern och överbefälhavaren att ett ökat samutnyttjande av resurser mellan försvaret och det övriga samhället bör eftersträvas. Redan 1974 uttalade sig riksdagen för en kartläggning av det slag som försvarsministern nu förordar (FöU 1974:22, rskr 1974:193). Med anledning av motionsförslag anförde utskottet (s. 4):

Motionärerna tillmäter samspelet mellan fredssamhället och det militära försvaret stor betydelse. Frågan om försvarets integration med samhället har enligt motionärerna fått en alltmer ökad aktualitet. Redan i det starka betonandet av totalförsvaret ligger en skillnad i synsätt i förhållande till tidigare försvarsdoktriner, påpekar motionärerna. Utvecklingen mot en ökad integration i samhället anser de vara till stor fördel från både försvarsekonomiska och försvarspsykologiska synpunkter.

Utskottet delar i huvudsak motionärernas uppfattning om fördelarna av en integration mellan det militära försvaret och det civila samhället. Det finns anledning att i detta sammanhang peka på 1972 års försvarsbeslut som bl. a. grundades på förutsättningen att delar av totalförsvaret i mycket stor utsträckning bygger på resurser som primärt har anskaffats för fredsriktad verksamhet. I konsekvens härmed påpekades att man vid försvarsplaneringen måste ge akt på hur fredsresurserna utvecklas (FöU 1972:17 s. 46).

Den i motionen lämnade lägesbeskrivningen ger en god bild av det nära sambandet mellan fredssamhället och försvaret, liksom också av möjligheterna till en fortsatt integration dem emellan. Hur långt integrationen skall drivas är en fråga som torde få avgöras från fall till fall. Utnyttjandet av fredssamhällets resurser beaktas, som förut påpekats, redan i försvarsplaneringen. Det finns emellertid anledning för riksdagen att understryka betydelsen för samhället, främst i ekonomiskt avseende, av en ökad integration mellan försvaret och det civila fredssamhället. En kartläggning av möjligheterna att komma längre i detta avseende bör komma till stånd i lämpligt sammanhang. Vad utskottet har anfört i denna del bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I samband med 1977 års försvarsbeslut påminde utskottet om nämnda fråga (FöU 1976/77: 13 s. 17). Den berördes också i FöU 1979/80: 19 (s. 13).

Utskottet har inte något att invända mot vad försvarsministern har anfört om översynsprojekt. Det finns goda skäl för en ökad samverkan mellan å ena sidan olika delar av totalförsvaret och å andra sidan andra samhällsaktiviteter. Både statsfinansiella och samhällsekonomiska besparingar kan stå att vinna. Vid långtgående samverkan är det självfallet viktigt med klara ansvarsförhållanden för ledning och verksamhet. För krigsförhållanden måste folkrättsliga aspekter beaktas.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om översynsprojekt.

Stockholm den 27 november 1980

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Gudrun Sundström (s), Hans Lindblad (fp), Roland Brännström (s), Gunnar Oskarson (m), Åke Gustavsson (s), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Anita Johansson (s) och Eivor Nilson (c).

Reservation angående punkten I

Eric Holmqvist, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson, Evert Hedberg, Holger Bergman och Anita Johansson (alla s) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 3 börjar "Utskottet räknar med" och slutar "motion 78 i denna del" bort ha följande lydelse:

Regeringen räknar med att en besparing under budgetåret 1981/82 om 300 milj. kr. kan genomföras utan men för det militära försvarets beredskap och styrka. Som stöd härför har inför utskottet åberopats att priskompensationen för nästa budgetår liksom för innevarande torde bli gynnsam i förhållande till den faktiska prisutvecklingen för försvarsmakten. Vidare har anförts att byggnadsverksamheten bör reduceras vid fredsförband som kan bli aktuella att läggas ned.

Riksdagen har nyligen för perioden 1980/81–1984/85 beslutat om en planeringsram om 68 247 milj. kr., varav 13 690 milj. kr. hänförs till budgetåret 1981/82. Sistnämnda belopp är 490 milj. kr. större än det motsvarande belopp som kan härledas från vårens riksdagsbeslut (FöU 1979/80: 19, rskr 1979/80: 326) i samma fråga. Mot denna bakgrund och med beaktande av det statsfinansiella läget anser utskottet att besparingen för

budgetåret 1981/82 bör vara större än regeringen föreslår. Med hänvisning till vad som anförts i motion 1980/81: 78 förordar utskottet att utgifterna för det militära försvaret nästa budgetår beräknas med utgångspunkt i den planeringsram som tidigare har förordats av socialdemokraterna i motion 1979/80: 482. Besparingen kan därvid beräknas bli ca 600 milj. kr.

Av det sagda framgår att utskottet med hänsyn till behovet av besparingar tillstyrker förslaget i motion 78 i denna del.

dels att utskottets hemställan i moment 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1980/81: 78, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anført om besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1981/82.